

УДК 70.012

Івашко О.Д.,

*магістр кафедри теорії архітектури
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

АРТ-КЛАСТЕРИ ЯК НОВИЙ ТИП БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І ВИЗНАЧАЛЬНІ ОЗНАКИ

Анотація: В статті піднято проблему зміни функції непрацюючих промислових підприємств під сучасні арт-кластери. Як свідчить український і закордонний досвід створення арт-кластерів, їх економічний ефект зумовлюється новими освітніми і культурними потребами населення.

Ключові слова: арт-кластери, нерентабельні промислові підприємства, визначальні ознаки, багатофункціональні комплекси.

Розвиток промисловості в ХІХ-ХХ століттях кардинально змінив вигляд міст в державах в різних частинах світу, і саме тоді невід'ємною рисою пейзажу промислових міст стає безліч труб і промислових корпусів. Проте з часом на зміну індустріального виробництва прийшло інтелектуальне виробництво, що стало особливо відчутним на порозі ХХІ століття, і це породило проблему як використовувати старі заводи і фабрики, які в умовах сьогодення виявились непотрібними?

Наприкінці ХХ-на початку ХХІ століття популярності набуває тип простору під назвою "арт-кластер". Хоча арт-кластери почали з'являтися відносно недавно, проте ідея надання "другого життя" нерентабельним промисловим підприємствам з'явилась набагато раніше, ще в 1940-их роках в Манхеттені під назвою "лофт".

Отже, саме в Манхеттені народився арт-кластер-лофт, простір з одночасним поєднанням мистецьких і бізнес-функцій, де поєднувались виставкові простори, театральні зони, аудиторії для семінарів і бізнес-тренінгів, шоурум і т.д. і при цьому кластер функціонує як цілісний заклад, де кожна складова працює на спільну ідею і є частиною однієї структурної організації. Ще одна особливість сучасних арт-кластерів – це наявність трансформованих просторів для організації різних заходів. В межах арт-кластерів з'явилися заклади громадського харчування різних рівнів і готелі, розраховані на приїжджаючих на різні заходи з інших міст.

Оскільки арт-кластер – це принципово новий тип багатофункціонального комплексу, насамперед слід визначити і обґрунтувати визначальні ознаки, які відрізняють арт-кластери від інших типів будівель (наприклад, кластерів).

Загалом, поняття арт-кластеру ще досі залишається не до кінця визначеним та сформованим. В британському науковому журналі "The British Journal of Aesthetics Advance Access" за 10 березня 2010 року є публікація "The Disjunctive

Theory of Art: The Cluster Account Reformulated”, написана Францисом Лонгворсом та Андреа Скарантіно. У ній розглядаються різні підходи теорій щодо визначення мистецтва як такого, починаючи з класичної і закінчуючи альтернативною (Disjunctive Theory of Art). Але досить важливою для теми є саме теорія мистецтва як кластера, висунута Берисом Гаутом у його праці Bergs Gaut “‘Art’ as a Cluster Concept”. За Б. Гаутом, існує певна кількість властивостей, які в поєднанні між собою утворюють мистецтво, кожна з них окремо не може вважатися мистецтвом і не є необхідною, але у своїй певній комбінації вони є достатніми.

Тобто, для певної концепції C , властивості складових $\{P, Q \dots Z\}$, щоб вони утворили C , мають задовольняти 4 вимоги:

- G1. $\{P, Q \dots Z\}$ мають бути достатніми для C .
- G2. Деякі власні підмножини $\{P, Q \dots Z\}$ є самодостатніми.
- G3. Ні один з членів $\{P, Q \dots Z\}$ не є необхідним.
- G4. Як мінімум один з членів $\{P, Q \dots Z\}$ має бути вибраний.

Також є 10 властивостей, які мають бути присутніми у $\{P, Q \dots Z\}$

1. Вони мають володіти позитивними естетичними якостями (автор уточнює, що має на увазі красу і її прояви та підвиди).

2. Вони мають бути вираженням емоцій.

3. Вони мають бути інтелектуально складними.

4. Вони мають бути формально складеними та неподільними.

5. Вони мають володіти здатністю висловлювати складний зміст.

6. Вони мають показувати індивідуальну точку зору.

7. Вони мають здійснювати творчу уяву.

8. Вони мають бути предметом матеріальної культури або перформансом, що є продуктом високого ступеня майстерності.

9. Вони мають належати до визнаної форми мистецтва.

10. Вони мають бути продуктом мети створити витвір мистецтва.

У свою чергу, якщо є 10 різних властивостей і ні одна з них не є індивідуально необхідною, то існує 10 підмножин з 9 елементів, що включають в себе всі окрім 1 властивості, які є достатніми для застосування концепції. І згідно G1, також достатньо всіх 10 властивостей, тому існує ще, як мінімум, 11 підмножин, за допомогою яких об’єкт можна вважати витвором мистецтва і багато достатніх потенціальних підмножин з менше ніж 9 елементами.

Ця теорія стосується визначення мистецтва і витворів мистецтва, але вона є досить доречною і добре розкриває підґрунтя арт-кластерів, що складаються з безлічі арт-напрямів, що одночасно існують в одному місці. Якщо застосувати метод системно-структурного аналізу, можна чітко побачити, що кожен арт-кластер складається з певної кількості різноманітних функціональних складових, які окремо є самодостатніми, тобто арт-майстерня залишиться арт-майстернею, учбове кафе – учбовим кафе, а аудіовізуальна зала- аудіовізуальною залою, якщо їх перенести в певну окрему будівлю. Однак у своєму поєднанні лише всі разом

вони створюють кластер, причому будь-яка складова може в будь-який момент замінена іншою і це ніяк не вплине на об'єкт в цілому.

Теорію мистецтва як кластеру з певною критикою і зауваженнями взяли за основу Джон Маккі та Аарон Мескін (Meskin, 'The Cluster Account of Art Reconsidered'), що врешті призвело до появи "INUS Condition" (an 'Insufficient but Non-redundant part of an Unnecessary but Sufficient condition'), що може бути переведено як "недостатня але не надмірна частина непотрібної але достатньої умови". Сутність INUS полягає у тому, певна властивість має бути недостатньою але не надмірною частиною деякого набору достатніх але не обов'язкових умов для застосування концепції.

Під достатньою множиною S якоїсь концепції C ми маємо на увазі множину властивостей S , що, володіючи X , достатні, аби X стало C , але кожна власна підмножина з S є недостатньою. Цю концепцію також можна використати для теорії арт-кластерів, оскільки воно впливає з попередньої праці Гаута, але більш чітко окреслює явище достатньої умови. Таким чином, різні альтернативні теорії мистецтва дозволяють приблизно охарактеризувати модель створення явища кластеру арт-направленості.

В свою чергу, наукове об'єднання СибАК зазначає, що "Арт-кластер-культурне і бізнес-об'єднання, розташоване на території промислової зони, що об'єднує виставковий простір, шоурум, театральну чи кіно площадку, аудиторії для семінарів, фуд-кортів і інші подібні елементи".

Теоретичну концепцію арт-кластера як інтелектуального простору ХХ-ХХІ століття вперше виклав в науковій праці "Конкуренція" один з його ідеологів Майкл Портер. В розумінні Портера арт-кластер – це "група географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній і зв'язаних з ними організацій, діючих в визначеній сфері і доповнюючи один одного" [4, с.258]. При цьому арт-кластери (або кластери) можуть мати різну форму і структуру, які зумовлюються складністю функціональної і об'ємно-просторової організації, напрямленням і темою.

Досвід пристосування промислових об'єктів під арт-кластери був більш детально проаналізований на прикладі таких об'єктів:

- Арт-завод "Платформа" м.Київ, вул. Біломорська, 1;
- Fabrika space, м.Харків, вулиця Благовіщенська, 1;
- Комплекс "Brotfabrik Wien", м.Відень, Absbergasse, 27;
- Galeria OFF, м.Лодзь, Piotrkowska 138/140;
- Art-Inkubator/ Fabryka Sztuki, м.Лодзь, Księdza Biskupa Wincentego Tymienieckiego 3 (рис.1,2);
- Центр сучасного мистецтва, м.Краків, Lipowa, 4;
- Malopolski ogrod sztuki, м.Краків, Rajska, 12;
- Nadszaniec, м.Замосць, Waleriana Łukasińskiego, 2;
- Дизайн-завод "Флакон", м. Москва, Большая Новодмитровская, 36;
- Мистецький Арсенал, м. Київ, та інших.

Рис.1. Art-Inkubator/ Fabryka Sztuki, м.Лодзь, Księdza Biskupa Wincentego
Tumienieckiego 3. Загальний вигляд. Фото О.Івашко 2017 року.

Рис.2. Інтер'єр Art-Inkubator/ Fabryka Sztuki. Фото О. Івашко 2017 року.

В кожному з цих об'єктів були вироблені свої підходи до перетворення промислового комплексу на сучасний арт-простір.

Використовуючи метод системно-структурного аналізу, функціональне наповнення цих об'єктів можна розділити умовно на декілька категорій: арт-функція (основна), додаткова функція, інформаційна функція, побутова функція, розважальна функція. Таким чином, детально розглянувши усе наповнення цих категорій, можна об'єднати їх за загальними рисами та напрямками.

Першим етапом аналізу можна вважати виділення основних функціональних напрямів арт-кластеру на даний момент.

1. **“OFF Piotrkowska”** – музика, фотографія, графіка та архітектура, харчування, івент-направленість, майстерня, галерея/виставковий простір/музей.

2. **“Schiffbau”** – театр, харчування, івент-направленість.

3. **“Lowenbraukunst”** - галерея/виставковий простір/музей; івент-направленість.

4. **“Музей заводу Philips”**- галерея/виставковий простір/музей.

5. **“Mains d’Oeuvres Saint-Quen”** - театр; харчування, івент-направленість, галерея/виставковий простір/музей, танець, освітній простір, музика, бізнес-простір.

6. **“Fabrika Trzciny”** - галерея/виставковий простір/музей, харчування, театр, івент-направленість.

7. **“Винзавод”** - освітній простір, івент-направленість, галерея/виставковий простір/музей, харчування, торгівля.

8. **Арт-завод “Платформа”** - освітній простір, бізнес-простір, галерея/виставковий простір/музей, івент-направленість, харчування, торгівельна функція.

9. **“Fabrika.space”** - івент-направленість, харчування, бізнес-простір.

10. **“Brotfabrik Wien”** - майстерня; галерея/виставковий простір/музей, бізнес-простір, харчування, івент-направленість.

11. **“Fabryka sztuki”**- театр, музика, освітній простір, галерея/виставковий простір/музей, бізнес-простір (арт-інкубатор), івент-направленість, харчування, майстерня.

12. **“Malopolski ogrod sztuki”** – театр, танець, галерея/виставковий простір/музей, музика.

13. **Bastion IV** – торгівля, галерея/виставковий простір/музей.

14. **Дизайн-завод “Флакон”** - торгова функція, харчування, галерея/виставковий простір/музей, майстерня, бізнес-простір, освітній простір, івент-направленість.

15. **“Мистецький арсенал”** - івент-направленість, галерея/виставковий простір/музей, бізнес-простір, освітній простір, харчування.

Групуючи представлені складові, можна визначити складові, найбільш поширені серед загальної кількості, звівши дані з 15 різних об'єктів до таблиці, представленої нижче (Табл 1).

<i>Функція</i>	<i>Кількість</i>
Торгова функція	5
Освітня функція	9
Івент-направленість	12
Театральна функція	5
Музична та танцювальна функція	4
Бізнес-направленість	7
Музейна та виставкова функція	12
Харчування	11

Таблиця 1. Найбільш поширені функціональні складові

Детально проаналізувавши за методом системно-структурного аналізу 15 різних арт-кластерів і спираючись на теорію мистецтва як кластеру, Гаута, деякі з обраних об'єктів є *кластерами*, оскільки мають декілька складових, але не арт-направленості, бо у них відсутня або зовсім мінімально представлена арт-функція (наприклад, Fabrika.space, Bastion IV), або не є кластерами взагалі, бо наявна лише одна складова (Музей заводу Philips).

Висновки

1) Поняття “арт-кластер” вже давно перестало бути неологізмом, хоча і досі рідко знаходиться у словнику. З соціальної точки зору, арт-кластер – це об'єднання людей з однаковими інтересами в одному просторі. За словами Дмитра Борисова, директора з розвитку ГК “Овентал”, механізм створення арт-кластеру криється у високій зацікавленості представників творчих професій в знаходженні разом і деякому відчуженні від звичного укладу орендарів. Останнє викликано рядом причин – це і неформальний дрес-код, і галасливі заходи, і ненормований робочий графік.

Механізм створення арт-кластерів полягає в зацікавленості представників творчих професій в знаходженні разом і в деякому відчуженні від звичайного укладу орендарів, що викликано рядом причин – неформальним дрес-кодом, галасливими заходами, ненормованим робочим графіком. Більшість арт-

кластерів розташована саме в старих будівлях колишнього промислового призначення.

2) Загальним принципом формування таких об'єктів є і джентрифікація оточуючих районів (що викликано створенням нових громадських центрів тяжіння), і використання тенденцій сучасного формування просторів – на основі впровадження функцій коворкінгу, опен-спейс територій, коучінг-майстерень, торгово-видовищних поп-ап заходів, арт-просторів за принципом відкритих галерей та ресторанних функцій. Особливістю ревіталізації об'єктів є максимальне збереження автентичного вигляду фасадів на контрасті з модернізацією функцій і в окремих випадках з модернізацією інтер'єрних просторів.

Загалом основні принципи ревіталізації нерентабельних промислових об'єктів під арт-кластери зводяться до наступного:

- принцип джентрифікації оточуючих районів;
- принцип сучасного формування просторів на основі впровадження функцій коворкінгу;
- принцип відкритих галерей – опен-спейс територій, коучінг-майстерень, торгово-видовищних поп-ап заходів, арт-просторів;
- принцип контрасту збереженого зовнішнього вигляду і новаторського функціонального наповнення.

3) Як свідчить закордонний і вітчизняний досвід, підходи при перепрофілюванні нерентабельних промислових об'єктів чи фортифікаційних споруд під арт-об'єкти відрізняються у відповідності до поставлених задач. Варіанти вирішення фасадів зводяться до трьох основних:

- повне збереження історичних фасадів пам'яток архітектури;
- часткове збереження історичних фасадів і добудова нових об'ємів;
- повна модернізація фасадів відповідно до нових потреб.

Варіанти вирішення інтер'єрних просторів зводяться до наступних:

- максимальне збереження первісних інтер'єрів і тактовне включення нового умеблювання і обладнання;
- фрагментарне збереження акцентних фрагментів первісних інтер'єрів і промислового обладнання включення їх в нову концепцію вирішення в інтер'єрі;
- повна модернізація внутрішніх просторів без прив'язки до первісних інтер'єрів.

В трансформованих під арт-кластери об'єктах можливий такий набір приміщень:

- а) музейні зали, виставки, аматорські театри, лекційні зали, медіа теки, виставкові зали;
- б) майстерні митців, магазини, галереї, шоурум, арт-кафе, ресторани;

в) невеликі театри, галереї, арт-простори, приміщення для проведення святкових заходів, майстерні;

г) майстерні, шоурум, коворкінги, кафе, невеликі готелі, виставки, магазини;

д) офіси і майстерні митців і медіа, дизайн-студії, творчі курси, дитячий клуб, шоуруми, магазини, майданчики для проведення заходів, театральні простори, коворкінги, ремісничі майстерні;

є) коворкінг, опен-спейс простори, поп-ап спрямування.

4) Переваги арт-кластера як сучасного багатофункціонального інтелектуального простору наступні:

– сумарний ефект взаємодії елементів-складових, який в разі передбачає ефект їх взаємодії окремо один від одного;

– позитивний вплив на соціальну і культурну атмосферу в місті внаслідок появи нового публічного простору, умов для творчого розвитку всіх бажаючих, а відтак розвитку внутрішнього культурного потенціалу міста;

– поява нового комунікативного простору, особливо для митців різних напрямків, нових форм їх творчого самовираження;

– поява осучасненого динамічного простору, здатного до мобільності, розвитку і трансформації відповідно до зміни потреб;

– вдале вписування в усталене міське середовище, осучаснення міського середовища.

Литература

1. Антонова А.А. Арт-кластеры как пространство для развития культурного потенциала города // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. ст. по матер. XLVII междунар. науч.-практ. конф. № 4(47). – Новосибирск: СибАК, 2015. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <https://sibac.info/conf/philolog/xlvii/41733>

2. Глазычев В. Городская среда. Технология развития: Настольная книга. М.: “Издательство Ладья”. 1995. – 240 с.

3. Макарова К. Постиндустриализм, джентрификация и трансформация городского пространства в современной Москве // Неприкосновенный запас. 2010. – С. 150-152.

4. Мартынова М. Субъективное оценивание реализуемости базисных ценностей в городской среде и его взаимосвязь с личностным потенциалом вузовской молодежи // Молодой ученый. – № 12. – 2013. – С. 809-814.

5. Портер М. Конкуренция. Киев: Издательский дом “Вильямс”. 2005. – 610 с.

6. Тыкулов Д. Фабрики превращаются в арт-кластеры. // [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://www.irn.ru/articles/31677.html>
7. Федотова Н. Креативный кластер в контексте социокультурных проблем региона // Всероссийская научно-практическая конференция “Социокультурное пространство современной России: вызовы XXI века”: материалы науч. конференц. 30 апреля 2013 г. // Книжный дом “Либроком”. – 2013. – С. 59-68.
8. Федотова Н. Векторы региональной культурной политики в сфере капитализации культуры // Труды Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств. — Том 199. – 2013. – С. 17-33.
9. Шубович С.О. Міфопоетична культура в естетиці міста (наукові основи – мистецтво – архітектура. Нав. Посібник. – Харків:ХНАМГ, 2008.
10. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://moscow-walks.livejournal.com/2042791.html>
11. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL:<https://ain.ua/2015/06/15/v-kieve-otrylsya-kovorking-platforma-eksklyuzivnyj-fotoreportazh>
12. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL:<https://kudamoscow.ru/place/dizajn-zavod-flakon/>
13. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL:<http://urbo.ua/stati/gorod/Novoe-mesto-Fabrikaspace>
14. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL:<https://ain.ua/2015/06/15/v-kieve-otrylsya-kovorking-platforma-eksklyuzivnyj-fotoreportazh>
15. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL:<http://offpiotrkowska.com/opiekun-projektu/>
16. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL:http://www.artinkubator.com/Onas#!article_4
17. [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL:<http://myartguides.com/art-spaces/museums/malopolski-ogrod-sztuki/1>

Аннотация:

В статье поднята проблема изменения функции нерботающих промышленных предприятий под современные арт-кластеры. Как свидетельствует украинский и зарубежный опыт создания арт-кластеров, их

экономический эффект обуславливается новыми образовательными и культурными потребностями населения.

Ключевые слова: арт-кластеры, нерентабельные промышленные предприятия, определяющие признаки, многофункциональные комплексы.

Annotation

In article was raised the problem of changing the functions of non-working industrial enterprises under modern art-clusters. Such as evidence by the Ukrainian and foreign experience of creation art-clusters, their economic effect is determine by the new educational and cultural needs of population.

Key words: art-clusters, non-working industrial enterprises, definite features, multi-function complex.